

Introductie van Dalton Plan in het Middelbaar Onderwijs (1924)

Daltonplan Educational Research & Development

Luuck J.M. Sanders

Inleiding

In januari 1924 gaat een Commissie ingesteld door het Nut van 't Algemeen naar Engeland om het Dalton Plan op lagere scholen te bestuderen. De Commissie bestaat uit Prof. Dr. Ph. Kohnstamm, L.C.T. Bigot en P.A. Diels. De heren N.H. de Graaf en Dr. S.C. Bokhorst sluiten zich aan om Dalton Plan op de Engelse middelbare scholen te bestuderen. Bokhorst gaat in april van dat jaar nog een keer. Hij bezoekt onder andere The Country Secondary School for girls in Streatam, Londen. Deze school staat onder leiding van miss Rosa Bassett. Zij is de eerste die in Engeland het Dalton Plan op een middelbare school invoert. Bokhorst bewondert haar moed voor een experiment op zo'n grote school. Ook bezoekt hij de West Green School for Boys in Tottenham, Londen. Deze school staat onder leiding van mr. A.J. Lynch.

Ook in Engeland is het Dalton Plan in de jaren twintig een nieuw fenomeen. In februari 1920 bezoekt de Engelse miss Belle Rennie de Children University School in de Verenigde Staten waaraan Parkhurst dan leiding geeft. Rennie introduceert het Dalton Plan in Engeland. Spoedig daarna verschijnt een artikel over Dalton Plan in de Educational Times en hierdoor is de interesse in Engeland gewekt en daarmee ook van de Nederlanders. Vele honderden bezoekers willen de praktijk van het Dalton Plan met eigen ogen zien.

Van zijn bezoeken en studie doet Bokhorst, zoals hij het zegt 'verslag' in zijn boek *Het Dalton Stelsel voor het middelbaar en m.u.l. onderwijs*. Aan het eind van zijn boek maakt hij de balans op en stelt zich de vraag of het Dalton Plan ook wenselijk is voor de Nederlandse middelbare scholen. Bokhorst is in die tijd leraar van het Amsterdamsch Lyceum en brengt zijn boek nog in dat zelfde jaar uit. Het kost een gulden vijfentwintig.

Het boek is belangwekkend omdat het de introductie vormt van het Dalton Plan voor het middelbaar onderwijs in Nederland.

Grondslagen van het Dalton Plan

In zijn boek distilleert Bokhorst vier hoofdlijnen ('ideele grondslagen') van het Dalton Plan. Hij baseert zich daarbij op Education on the Dalton Plan (1922):

1. *Individualisering en differentiatie van het onderwijs, waaruit voortvloeit het losser maken van het klasseverband, zonder dit echter op te heffen. Het klassikale onderwijs wordt slechts gedurende een deel van de schooltijd toegepast. Gedurende de overige tijd wordt de leerlingen vrijheid gegeven in hun werkindeeling en het gebruik van hun eigen werktempo.*

2. *Bevordering der activiteit en van het zelf-leren-doen van de kinderen, waarbij de leraar niet als docent, doch als raadsman en tutor optreedt. Ontwikkeling van het verantwoordelijkheidsbesef voor eigen werk.*
3. *Bevordering van samenwerking (ook groepsgewijs) en van het saamhorigheidsgevoel, vermindering van de competitiegeest, waardoor belangrijke sociale deugden worden aangekweekt.*
4. *Verhoging van de 'efficiency' van het onderwijs.*

We herkennen hier de bekende en gestileerde Nederlandse daltonprincipes vrijheid/verantwoordelijkheid (grondslag 1), zelfstandigheid (grondslag 2) en samenwerking (grondslag 3). Bokhorst voert een vierde daltonbeginsel toe, de 'efficiency'. Juist door te individualiseren en te differentieren neemt de efficiëntie toe. (in tegenstelling tot het frontaal-klassikale onderwijs). Dit efficiëntieprincipe vinden we in de daltonliteratuur weinig uitgewerkt. Ruim tachtig jaar later is er hernieuwde belangstelling voor dit vierde principe. Van de Ploeg (2007) stelt dat het Dalton Plan recht doet aan drie antropologische inzichten: mensen zijn op hun menselijkst als ze autonoom, sociaal en rationeel zijn'. Rationaliteit houdt in reflexiviteit, utiliteit en efficiëntie. 'Daltonplan wil rationaliseren: de beste praktijk is een nuttige en doeltreffende praktijk'.

De uitvoering van het Dalton Plan

Het blijkt voor de Commissie van 't Nut dat iedere school het Dalton Plan anders in de praktijk brengt en dat er zodoende veel variaties bestaan. Men ziet dat het Dalton Plan verschillende vormen aanneemt, afhankelijk van de omstandigheden of de inzichten van het schoolhoofd. Over het algemeen wordt het Dalton Plan vanaf het negende jaar toegepast, op sommige scholen ook tussen het zesde en negende jaar als z.g. subdalton.

Bokhorst stelt dat de lezing van *Education on the daltonplan* min of meer een onjuist beeld geeft van de mogelijkheid en de toepassing van het dalton Plan, voorzover het de secondary schools betreft. Blijkbaar heeft hij behoefte aan een meer eenduidige beschrijving van het plan. Volgens Bokhorst werkt het Dalton Plan het best op die scholen waar een goed compromis is gesloten tussen het oude 'klassikale werk' en het 'nieuwe daltonwerk'. De opgave voor een goede dalton school zal volgens hem behoren te zijn: *'Individualiseering alleen van dat deel van het onderwijs in ieder vak, dat beter of althans even goed individueel gegeven kan worden dan klassikaal en behoud van het klassikale systeem voor het overige deel, waarbij men dan echter niet alleen op intellectuele uitkomsten letten moet, maar vooral ook op de resultaten van potentiële aard'*. Hij ziet dat in de Engelse middelbare scholen 'gewone' klassikale instructielessen en de uren voor individueel werk (free study) worden opgenomen in het lesrooster. Men werkt met gedifferentieerde taken 'met extra werk voor de goede en dubbele extra's voor de uitstekende leerlingen'. De leerlingen worden op deze manier als klas bij elkaar gehouden. Ook bespreekt hij de wijze van differentiatie die hij op de school van Lynch heeft gezien. Leerlingen krijgen op deze elementary school taken op een niveau en men laat leerlingen van een klas uiteen lopen. Voor het middelbaar onderwijs vindt Bokhorst dit geen optie. De aanpak Lynch geeft problemen voor de instructielessen, omdat er geen aansluiting mogelijk is met het individuele (dalton)werk. Bij Lynch staan de thema's van de klassikale lessen min of meer los van het daltonwerk. In bijvoorbeeld literatuurlessen wordt het gevoel voor

poezie ontwikkeld en de smaak in goede lectuur. Op dit punt 'breekt' Bokhorst, overigens net als de Engelsen, met Parkhurst. Parkhurst wil af van het idee dat je de klas 'bij elkaar' moet houden. Dat botst immers met het idee van individueel werk. De groepsgewijze of klassikale lessen worden bepaald door de vakleerkrachten in z.g. oral lessons. In de Engelse praktijk en later ook in de Nederlandse, wordt de afstemming en combinatie van klassikale lessen en individueel werk het kenmerkende en onderscheidende aspect van Dalton Plan. In het bovenstaande citaat van Bokhorst zien we deze opvatting bevestigd. De andere interpretatie van klassikale lessen ten opzichte van Parkhurst zien we al terug in *zijn* grondslag 1: het klassenverband, hoewel 'losser', wenst hij niet op te geven.

Bokhorst constateert dat de secondary schools tamelijk vrij zijn in de inrichting van hun programma, het aanbod van vakken en de eindexamens. Op grotere scholen past men nog een differentiatiemogelijkheid toe. Vanaf klas twee worden de leerlingen ingedeeld naar niveau A, B en C, waarbij A het hoogste niveau is. Het resultaat is dan bijvoorbeeld dat voor sommige vakken klas IIIA hetzelfde werk doet als klas IVB. Zwakkere leerlingen doubleren niet maar gaan van klas IIC naar IIA. Het bezwaar van sommige Engelse pedagogen dat een C-leerling steeds het 'deprimeerend gevoel van onbekwaamheid met zich meedragen', wijst hij van de hand: 'In een gewone gemengde klas voelt hij veel meer het hopeloze van zijn domheid of traagheid, als de knappe jongens hun telkens en telkens weer ver de baas zijn'. Genoemde differentiatiemogelijkheden vormen een gunstige omstandigheid voor het Dalton Plan.

Perspectieven voor Nederland

Na uitgebreide observaties van Engelse Daltonscholen en een literatuuronderzoek vraagt Bokhorst zich af of het Dalton Plan bruikbaar is voor het middelbaar onderwijs in ons land. Voor hem staat dan vast dat het Engelse voorbeeld niet gekopieerd hoeft te worden. Dit gebeurde immers ook niet met het Amerikaanse voorbeeld van Parkhurst. Eerder moeten we zoeken naar de meest gewenste vorm van toepassing waarbij het Engelse model als leidraad kan dienen. Daarbij moet eerst een vergelijking gemaakt worden tussen de onderwijsomstandigheden van Engeland en Nederland. De volgende vragen zijn voor hem daarbij aan de orde: (1) In hoeverre zijn onze leerlingen verschillend van de Engelse leerlingen? (2) Bestaan er tussen onze leraren en de Engelse verschillen, die in dit opzicht 'ernstig gewicht in de schaal werpen'? (3) In hoeverre beïnvloedt het verschil in leerplan de mogelijkheid voor uitvoering in ons land? (4) Bezitten wij de leermiddelen die voor het daltononderwijs nodig zijn?

Bokhorst geeft de volgende antwoorden op de door hem zelf gestelde vragen. Het idee dat de 'Engelse volksaard' meer zelfstandigheid aanwijst, wijst hij van de hand. Zelfstandigheid is geen primaire eigenschap, maar het product van omstandigheden waarin leerlingen geplaatst zijn. De zelftucht van de Engelse leerlingen schat hij hoger in, maar ziet dit niet als probleem voor invoering van het Dalton Plan.

De Nederlandse leraren en de opleidingen waardeert hij hoger. Hooguit zit 'de wetenschappelijke vorming van sommige leraren wel eens wat in de weg'.

Het derde punt acht hij van grote betekenis. De differentiatiemogelijkheden in vakken en de variatie bij examens zijn in het Engelse stelsel gunstig voor Dalton Plan. Toch ligt hier geen breekpunt voor de uitvoering in ons land. Een lastig punt is het grote aantal vakken. Deze worden in Nederland slechts gedurende twee uur per week

gegeven. Behoudt men een klassikaal uur, dan blijft er voor zo'n vak maar een uur over dat gedaltoniseerd kan worden. Dit bezwaar valt te ondervangen door in plaats van twee uur aardrijkskunde en twee uur geschiedenis eerst gedurende een half jaar vier uur aardrijkskunde en daarna een half jaar lang vier uur geschiedenis te geven. De gebruikte leermiddelen in ons land zijn doorgaans niet geschikt. Hij pleit (wat vaag) voor boeken van 'breedere strekking, bevattelijk ook voor jongeren, zonder te vervallen tot oppervlakkig gepopulariseerde wetenschap'.

Na deze afweging komt Bokhorst tot zijn conclusies. Volgens hem biedt het Dalton Plan zeer belangrijke voordelen boven het gewone klassikale stelsel. 'Deze zijn van moreelen, van algemeen pædagogischen en van practischen aard'. Het lost de bezwaren op die aan ons huidige stelsel kleven, zonder de voordelen op te offeren. De bezwaren die tegen Dalton Plan worden aangevoerd zijn deels te ondervangen, maar zijn niet zo ernstig dat ze invoering van het Dalton Plan in de weg staan. Dalton Plan blijkt in Engeland goed te werken en de resultaten zijn goed. In de toepassing ziet hij voor het middelbaar onderwijs alleen mogelijkheden met gedifferentieerde taken en met gedeeltelijk behoud van het klassenverband. We hoeven het Engelse model niet zonder meer te volgen, maar aan de hand van dat voorbeeld de meest geschikte methode zoeken. Het verwondert dan ook niet dat Bokhorst invoering van het Dalton Plan bij ons middelbaar onderwijs zeer gewenst vindt. Hij besluit met een van zijn conclusies: *'Het zal daarom wenschelijk zijn al die maatregelen te nemen, die aan een mogelijke uitvoering van het Dalton Stelsel in ons land dienen vooraf te gaan, maatregelen ter verkrijging van meerdere vrijheid in de wettelijke bepalingen en ter voorziening in de behoefte aan voor het Dalton Stelsel geschikte leermiddelen (boeken)'*.

Tot slot

Vele decennia later kunnen we vast stellen dat Bokhorst het in 1924 met zijn conclusies bij het rechte eind had. Ons middelbaar onderwijs blijkt geschikt te zijn voor het Dalton Plan. In ons land zijn onder de noemer van Dalton Plan eigen varianten ontwikkeld. De klassikale lessen zijn daarbij dominant gebleven in combinatie met daltonuren, alles overzichtelijk gemaakt in een lesrooster, ooit een doorn in het oog van Parkhurst.

Bokhorst spreekt van een experimenteel stadium als hij over de Engelse scholen schrijft. 'Het Dalton Plan is nog wel wat jong en te fluctuerend voor eene analyse'. Ook nu nog blijven de Nederlandse daltonscholen zoeken naar nieuwe toepassingen en naar verbeteringen van hun onderwijs. Dat voortdurend zoeken, dat experimenteren en willen verbeteren van het onderwijs is een daltonkenmerk. Een permanent experiment. Van der Ploeg (2007) spreekt in dit verband over het 'reflexieve karakter van het Dalton Plan'. En was het ook niet Parkhurst zelf die tot op hoge leeftijd, ze was al ver in de tachtig, open stond voor kritiek en bleef werken aan verbetering van haar onderwijs?

Literatuur

Bokhorst, S.C., (1924). *Het Dalton Stelsel voor het middelbaar en m.u.l. onderwijs* (1924). Groningen, Den Haag: J.B. Wolters' U.M.

Imelman, J.D., Meijer, W.A.J. (1985). *De school gisteren & vandaag*. Amsterdam: Elsevier.

Lynch, A.J. (1924). *Individual work and the daltonplan*. London: George Philip & Son.

Parkhurst, H. (1922). *Education on the Dalton Plan*. Londen: G. Bell and Sons.

Ploeg, P. Van Der (2007). *Daltonplan onderwijspedagogiek*. www.daltonplan.nl

Sanders, L. , (2007). *Daltonplan, een tweedehands plan?* www.daltonplan.nl